

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Saarimäki, Pasi

Title: Sähköisten julkaisuarkistojen anti sukututkijoille

Year: 2020

Version: Published version

Copyright: © 2020 Suomen Sukututkimusseura

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Saarimäki, P. (2020). Sähköisten julkaisuarkistojen anti sukututkijoille. *Genos*, 91(1), 45-50.

Sähköisten julkaisuarkistojen anti sukututkijoille

Pasi Saarimäki

Sukututkijat voivat nykyään hyödyntää sähköisessä muodossa paitsi arkistoaineistoja myös tutkimuskirjallisuutta. Artikkelissa tarkastellaan Jyväskylän ja Tampereen yliopistojen sähköisten julkaisuarkistojen luonnetta, sisältöjä, tekstien löytämistä ja hyödyntämistä. Arvioinnin kohteena ovat erityisesti Suomen historiaa käsittelevät oppinnäytetyöt ja rinnakkaisjulkaisut.

Tutkimuskirjallisuutta verkossa

Seurakunnallista ja monenlaisia muita sukututkijoiden hyödyntämiä arkistoaineistoja on viime vuosikymmeninä digitoitu esimerkiksi Suomen Kansallisarkiston toimesta. Aineisto on yleensä kaikille avointa ja varsin toimivien käyttöliittymien kautta kuka tahansa pääsee lukemaan historiallisia lähteitä kotikoneeltaan. Sukututkimusta ei kuitenkaan tehdä pelkästään alkuperäislähteiden varassa vaan myös aikaisempaa tutkimusta kannattaa hyödyntää.

Menneisyyttä tarkastelevien tieteenalojen, historian, etnologian, kansatieteen tai vaikkapa folkloristiikan tutkimukset voivat tarjota yleisempää taustoitusta esivanhempien elämänpöi-ristä, mutta toisinaan myös yksityiskohtaista tietoa juuri omista sukulaisista. Aikaisemmin tätä tietoa löytääkseen täytyi odotella uusimman *Genoksen* ilmestymistä tai lähteä kirjastoon, kirjakauppaan tai divareihin. Nykyään myös

tutkimuskirjallisuutta on mahdollista lukea verkossa. Yhden väylän sähköiseen tutkimuskirjallisuuteen tarjoavat tänä päivänä käytännössä kaikista Suomen yliopistoista löytyvät sähköiset julkaisuarkistot. Yliopistokirjastoihin perustettiin 1990-luvuilla verkkojulkaisualustoja, joissa julkaistiin oppinnäytteitä, lähinnä pro gradu-tutkielmia ja yliopistosarjojen väitöskirjoja, mutta myös lisensiaatintöitä ja alempia oppinnäytteitä.

Varsinaisia julkaisuarkistoja alettiin perustaa 2000-luvun puolivälistä alkaen. Nykyään niissä voidaan säilyttää sähköisessä muodossa oppinnäytteiden ohella myös artikkeleita joko alkuperäisinä tai rinnakkaisjulkaisuina, verkkolehtiä, julkaisusarjoja, monografioita, artikkelikokoelmia, matrikkeleja, raportteja, esitelmää, postereita, konferenssipapereita, oppimateriaalia, nuotti-, audio- ja videomateriaalia, valokuvia, ja mitä erilaisimpia alkuperäislähteitä.

Julkaisuarkistoissa on 1990-luvulta läh-

Sukututkijoiden kiinnostuksen kannalta potentiaalisia* yliopistollisia julkaisuarkistoja Helsingin yliopiston avoin digitaalinen arkisto ja julkaisualusta Helda: <http://www.helsinki.fi/kirjasto/fi/avuksi/yliopiston-julkaisut/helda/> ja oppinnäytteiden julkaisupalvelu E-thesis: <http://ethesis.helsinki.fi/>.

Itä-Suomen yliopiston sähköiset julkaisut: <http://epublications.uef.fi/julkaisutyypit/>.

Jyväskylän yliopiston JYX-julkaisuarkisto: <https://jyx.jyu.fi>.

Lapin yliopiston sähköinen julkaisuarkisto Lauda: <https://lauda.ulapland.fi/>.

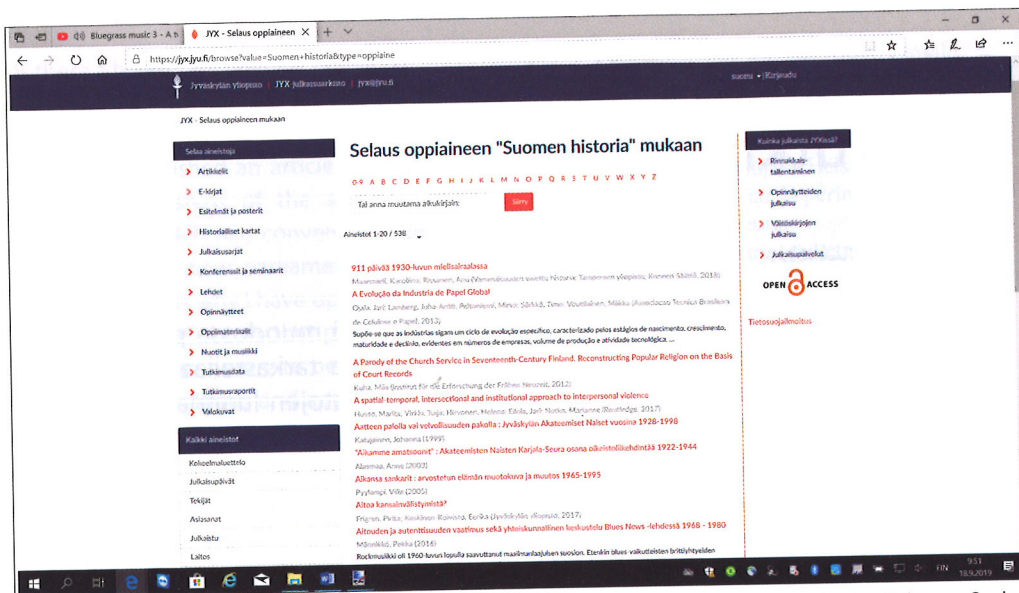
Oulun yliopiston julkaisuarkisto Jultika: <http://jultika.oulu.fi/>.

Tampereen yliopiston avoin julkaisuarkisto Trepo: <https://trepo.tuni.fi/>.

Turun yliopiston avoin julkaisuarkisto UTUpub: <https://www.utupub.fi/>.

Åbo Akademin julkaisuarkisto, joka on Kansalliskirjaston hallinnoima: <https://www.doria.fi/handle/10024/3981>.

* Yliopistot joissa on historian, etnologian, kansatieteen tai folkloristiikan oppiaineita.

Suomen historian oppiaineen aakkosellinen aineistolistaus JYX-julkaisuarkistossa. <https://jyx.jyu.fi/browse?value=Suomen+historia&type=oppiaine>. Luettu 18.9.2019.

tien etenevässä määrin tavoiteltu tutkimusten avointa julkaisemista (open access, OA), mikä tarkoittaa aineiston vapaata, ilmaista ja esteettöntä saavutettavuutta. Käytännössä kyse on internetverkossa sijaitsevasta, digitaalisesta tiedostomuodossa löytyvästä materiaalista. Avoin saatavuus edistää tieteellistä vuorovaikutusta, kun tutkimukset ovat tutkijoiden helposti saatavilla, mutta myös edistää tieteen yhteiskunnallista vaikuttavuutta, kun esimerkiksi sukututkijat voivat hyödyntää tutkimustuloksia.

Opinnäytetyöt ja rinnakkaisjulkaisut

Tarkastelen sähköisen tutkimuskirjallisuuden saatavuutta käyttäen esimerkkeinä Jyväskylän Avoimen tiedon keskuksen ja Tampereen yliopistokirjaston julkaisuarkistoja. Sukututkimuksen kiinnostuksen kohteista johtuen keskityn Suomen historian oppiainetta edustaviin tai aihepiiristä tehtyihin opinnäytteisiin ja rinnakkaistallennettuihin artikkeleihin. Kyseiset julkaisuarkistot voivat tarjota näiden ohella myös münunlaista sukututkijoita kiinnostavaa aineistoa, vaikkapa kaikille avoimia verkkolehtiä. Esimerkiksi Jargonia on kulttuureja, historiaa ja perinnettä koskevaa tutkimusta julkaiseva open access-verkkolehti, jota julkaisee Historian ja etnologian laitoksen tutkijat ry. Lehden tekstit julkaistaan avoimesti paitsi lehden omilla netti-

sivuilla myös pysyvästi rinnakkaistallennettuina ja kaikkien luettavissa JYX-julkaisuarkistossa.

Kokonaisuudessaan JYX sisältää yliopistossa tuotettuja tai sen kokoelmista digitoitua muotoon muutettuja aineistoja: rinnakkais-tallenteita, opinnäytteitä, esitelmiä, postereita, e-kirjoja, tutkimusraportteja, konferenssijulkaisuja ja avoimesti saatavia tutkimusaineistoja. Kokoelmasta pääosa toimii open access-periaatteella, osa on tekijänoikeudellisista syistä käyttöoikeuksiltaan rajoitettuja. Trepo, joka on muodostettu 2019 Tampereen yliopiston TamPub:sta ja Teknillisen Yliopiston DPub:sta, sisältää kuvauksensa mukaan henkilökunnan kirjoittamia tieteellisten artikkeleiden rinnakkaistallenteita ja yliopiston muita avoimia julkaisuja ja opinnäytteitä kandidaatintutkielmista väitöskirjoihin.

Kaikkien alojen pro gradu-tutkielmia löytyy JYX:stä 30.7.2019 tehdyn tarkastelun perusteella yli 18 000 kappaletta ja näistä Suomen historian graduja on 310. Esimerkkinä mainittakoon Valteri Kangasmäen pro gradu *Tilan väkeä ja naapureita: varhaismodernin maaseutuyhteisön sosiaalinen kenttä ja kontaktinmuodostus Vuorimäen tilalla 1807–1883*, vuodelta 2011. Treposta löytyy puolestaan ylempien korkeakoulututkimusten opinnäytteitä – pro gradut, diplomityöt, syventävät työt (lääketiede) ja liseniaatintyöt –

Rinnakkaisjulkaisu voi olla sisällöltään a) käsikirjoitusversio ennen vertaisarviointia, b) tekijän versio – vertaisarvioitu ja julkaisemiseen hyväksytty käsikirjoitus, joka vastaa sisällöltään lopullista julkaisua, tai c) kustantajan versio – mukana myös viimeistelty ulkoasu taittoineen, logoineen ja sivunumeroineen. Suomalaisen yliopistokirjastojen rinnakkaisjulkaisuissa esiintyy kahta jälkimmäistä tapaa, joista tekijän versio, ”final draft” on yleisin. Näin toimitaan myös Jyväskylän ja Tampereen yliopistoissa. Kahdessa ensimmäisessä tapauksessa nimekkeen sivunumerot voivat rinnakkaisjulkaisussa erota alkuperäisestä nimekkeestä. Tästä syystä rinnakkaisjulkaisua omassa tutkimustyössä hyödynnettäessä tulisi viitata sivunumeroiden osalta aina alkuperäiseen julkaisuun.

JYX:sta löytyy sähköisessä muodossa yhteensä 8869 ”artikkelia”. Suomen historian oppiaineen osalta sähköisiä tekstejä löytyy lähes 190 kappaletta, jotka käytännössä kaikki ovat rinnakkaisjulkaisuja joistain muualla julkaisuista teksteistä. Esimerkiksi Merja Uotilan rinnakkaisjulkaisu ’Aviottomana syntyneen pojan tie käsityöläiseksi 1800-luvun alkupuoliskolla’ on julkaistu vuonna syksyllä 2015 *Genoksen* numerossa neljä. Koska 12 kuukauden embargoaika on kulunut umpeen jo aikaa sitten, artikkeli on kenen tahansa luettavissa ”final draft”-muodossa. Trepostista löytyy sähköisiä artikkeleita yhteensä 4051 kappaletta. Oppiainekohtainen haku ei ole julkaisuarkistossa mahdollista, mutta tamperelaisten historiantutkijoiden tekstejä toki löytyy rinnakkaistallenteina iso joukko. Esimerkkinä mainittakoon Johanna Annolan artikkeli ’The Initiation of State Control of Poor Relief in Finland and Sweden, 1880-1920’ vuodelta 2016, joka löytyy alun perin julkaisusta *Revue d’Histoire Nordique* 22:1 (2016).

Sähköisen tutkimuskirjallisuuden löytämisen ja käyttö

Kuinka sukututkijat voivat löytää kiinnostavia tutkimuksia julkaisuarkistojen suuresta aineistomassasta? Ensinnäkin kannattaa pitää silmällä juuri lukemansa artikkelin tai kirjan lähdeluettelaita. Löytyykö toisen käden lähteenä käytettyjen tutkimusten bibliografisista tiedoista

mahdollisesti julkaisuarkistoihin viittaava verkko-osoite? Aktiivisemmassa etsinnässä voi puolestaan tukeutua tutkimuskirjallisuuden sähköisiin hakupalveluihin. Erilaisten hakusanojen yhdistelmiä voi kokeilla Finna.fi-palvelussa, joka on yliopistokirjastojen, AMK-kirjastojen, museoiden, arkistojen, yhteiskirjastojen, erikoiskirjastojen ja yleisten kirjastojen yhteinen hakupalvelu. Hakupalveluissa on indeksoitu julkaisuarkistojen sähköiset tekstit yleensä valmiine verkkolinkkeineen varustettuna.

Jos oman suvun vaiheet sijoittuvat jonkin tietyn yliopiston alueelle, voi olla perusteltua hyödyntää myös yliopistokirjastojen omia hakupalveluita. Jyväskylän yliopiston tapauksessa JYKDOKIA, ja Tampereen yliopiston osalta TUNILIBIÄ. Jos hakee erityisesti sähköisessä muodossa olevia tekstejä, haku kannattaa rajata elektronisiin julkaisuihin. Toisaalta sähköiseen tutkimuskirjallisuuteen voi päästä käsiksi yleisempien hakukoneiden, esimerkiksi Googlen kautta. Hyödyllinen voi olla myös tieteellisten julkaisujen etsimiseen luotu Google Scholar-palvelu. Julkaisuarkistojen tekstit on indeksoitu näihin hakupalveluihin.

Sähköistä kirjallisuutta voi etsiä myös suoraan sähköisistä julkaisuarkistoista. JYX:n ja Trepon käyttöliittymät ovat keskenään varsin samanlaisia, vaikka yksittäisissä toiminnoissa on eroja. Nimikkeitä voi erilaisten hakusanojen yhdistelmillä hakea toisaalta pääsivuilta, jolloin etsintä kohdistuu kaikkiin aineistotyyppisiin. Toisaalta haun voi kohdistaa yksittäisiin aineistotyyppisiin. Hitaampi tapa perata julkaisuarkistojen antia on käydä laitoksittain tai oppiainekohtaisesti lävitse nimikkeitä pääotsikoiden mukaisessa aakkosjärjestyksessä. Vastaava aakkosellinen selaaminen onnistuu myös esimerkiksi julkaisu vuosien tai avainsanojen osalta.

Löydetyn mielenkiintoisen nimekkeen kokoelmasivu tarjoaa bibliografiset ja muut kuvailutiedot ja opinnäytteiden osalta löytyy myös abstrakti ja listaus asiansanoista. Sivulta löytyy myös tekstitunniste / verkko-osoite (URI), joka ilmaisee nimekkeen sijainnin julkaisuarkistossa. Kokoelmasivun kautta pääsee lukemaan myös varsinaista nimekettä. Sähköisen linkin kautta pdf-muodossa olevan tiedos-

ton voi avata joko internet-selaimella suoraan tai kotikoneella lataamisen jälkeen jollain pdf-lukuohjelmalla luettavaksi.

Sähköisessä muodossa olevaa tutkimuskirjallisuutta voi käyttää omassa tutkimuksessa samoin kuin mitä tahansa kirjallisuutta, mutta kirjaan tai paperiartikkeliin verrattuna pdf-tiedosto tarjoaa käytössä olevasta lukuohjelmasta riippuen tutkimuksen tekoa nopeuttavia ominaisuuksia. Luettavan tiedoston kokoa ja muotoa voi halutessaan muuttaa, ja eri sivuilla voi navigoida nopeasti pikanäppäinten avulla. Sukututkija voi etsi-komennolla hakea nimekkeestä suoraan tietoja esimerkiksi sukunimen, paikkakunnan, kylänimen tai vaikkapa talonimen perusteella. Tiedostosta voi haravoida myös yksittäisiä lauseita, ja omia muistiinpanoja kirjoittaa tarvittaessa kommentti-osioon. Oleellisen tiedon löydyttyä voi suorat lainaukset kopioida tiedostosta kätevästi omaan tekstinkäsittelyohjelmaan. Muistathan merkitä viitetietoihin ja lähdeluetteloon aina myös käyttämäsi sähköisen julkaisun verkko-osoitteen! Näin tutkimus on helposti myös muiden tiedonjanoisten löydettävissä.

Monet meistä pitävät miellyttävämpänä lukea tieteellistä tekstiä mieluummin paperista kuin tietokoneen näytöltä. Pdf-tiedosto onkin mahdollista tarvittavin osin tulostaa luettavaksi. Näin aikaisemman tutkimuskirjallisuuden hyödyntämisessä vanhat hyväksi havaitut tavat ja tekniikat säilyvät uusien rinnalla. ■

FT Pasi Saarimäki on Genoksen toimituksen jäsen ja tutkijatohtori Jyväskylän yliopiston Historian ja etnologian laitoksella.

Lähteet

Sähköpostitiedonannot

Jyväskylän yliopiston avoimen tiedon keskuksen avoimen tiedon palvelupäällikkö Irene Ylösen sähköpostitiedonanto 1.11.2017.

Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian koulutussuunnittelija Satu Matikaisen suullinen tiedonanto 30.7.2019.

Jyväskylän yliopiston Avoimen tiedon keskuksen julkaisukoordinaattori Sini Tuikan sähköpostitiedonannot 12.8.2019 ja 13.9.2019.

Jyväskylän yliopiston tutkijatohtori Matti Roiton

sähköpostitiedonanto 14.8.2019.

Jyväskylän yliopiston tohtorikoulutettava Petteri Impolan sähköpostitiedonanto 15.8.2019.
Tampereen yliopiston kirjaston tietopalvelusuunnittelija Tapani Lehtilän sähköpostitiedonannot 16.9.2019 ja 17.9.2019.

Verkkosivustot

Finna.fi-hakupalvelu: Mikä Finna on? <<https://www.finna.fi/Content/about>> (luettu 31.7.2019).

Finna.fi-hakupalvelu. <<https://www.finna.fi/>> (luettu 18.9.2019).

Google. <<https://www.google.fi/>> (luettu 18.9.2019).

Google Scholar. <<https://scholar.google.fi/>> (luettu 18.9.2019).

Helsingin yliopiston kirjaston avoimen julkaisemisen opas: rinnakkaistallennus. <<http://libraryguides.helsinki.fi/oa/green>> (luettu 30.7.2019).

Jargonia-verkkolehti. <<http://jargonia.fi/>> (luettu 1.8.2019).

JYKDOK. <<https://jyu.finna.fi/>> (luettu 18.9.2019).

Jyväskylän yliopiston Avoimen tiedon keskuksen blogi: Gradut avoimiksi. <<https://osc.jyu.fi/fi/blogi/gradut-avoimiksi>> (luettu 31.7.2019).

Jyväskylän yliopisto: Avoin tiede Jyussa: Rinnakkaistallentaminen. <<https://openscience.jyu.fi/fi/rinnakkaistallentaminen/miten-rinnakkais-tallennan>> (luettu 31.7.2019).

Jyväskylän yliopiston pikaohjeet graduille Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunnassa. <<https://www.jyu.fi/edupsy/fi/opiskelu/opiskeluohjeet/pikaohjeet/gradu>> (luettu 13.8.2019).

Jyväskylän yliopiston arvosteluprosessikaavio. <https://opiskelu.jyu.fi/fi/ohjeet/kohderyhmittain/maisterin_tutkielmien_tarkastus_arvostelu_prosessi_jyu> (luettu 13.8.2019).

Tampereen yliopiston opiskelijanopas, valmistuminen/opinnäytetyöt/pro Gradu –tutkielma. <<https://www.tuni.fi/opiskelijanopas/kasikirja/uni/4680/4702?page=3109>> (luettu 30.7.2019).

Tampereen yliopiston kirjaston oppaat. Avoin julkaiseminen: rinnakkaistallentaminen. <<https://libguides.tuni.fi/avoinjulkaiseminen/rinnakkaistallentaminen>> (luettu 31.7.2019).

Tampereen yliopisto, ajankohtaista: Yliopiston uusi julkaisuarkisto Trepo avautui. <<https://www.tuni.fi/fi/ajankohtaista/yliopiston-uusi-julkaisuarkisto-trepo-avautui->> (luettu 31.7.2019).

TUNILIB. <<https://tuni.finna.fi/>> (luettu 18.9.2019).

Suku 2020 -tapahtuma: Sukukirja vaihe vaiheelta

Suku 2020 -tapahtuma on perjantaista sunnuntaihin 27.–29.3.2020 Keuruulla. Maamme suurin vuotuinen sukututkijoiden koulutustapahtuma järjestetään nyt 43. kerran ja teemana on sukukirjan toteutus.

Suku 2020 -tapahtuman järjestää Suomen Sukututkimusseura. Pääyhteistyökumppanit ovat Printek ja Keuruun kaupunki. Jenny ja Antti Wihurin rahasto tukee tapahtuman järjestämistä.

Sukukirja-aiheinen esitelmäohjelma

Tapahtuman esitelmät esitetään Keuruun yhteiskoulun (Jussi Rainiontie 5) juhlasalissa ja auditoriossa lauantaina ja sunnuntaina 28.–29.3.2020. Kaikki esitelmät ovat ilmaisia - tervetuloa isommallakin joukolla kuulemaan!

Tarkemmat tiedot löydät seuramme kotisivuilta www.genealogia.fi/suku-2020

.....

Suku 2020 -tapahtuman koulutuspäivät

Syvämmälle suvun tietoihin

Suku 2020 -tapahtuman koulutuspäivä perjantaina 27.3.2020 klo 12.00–18.00 Keuruulla Hotelli Viikinhovissa (Unio Sarlinintie 2). Bussikuljetus Keuruun rautatieasemalta klo 11.50.

Geneettisen sukututkimuksen työpaja

Suku 2020 -tapahtuman koulutuspäivä perjantaina 27.3.2020 klo 12.00–18.00 Keuruulla Hotelli Viikinhovissa (Unio Sarlinintie 2). Bussikuljetus Keuruun rautatieasemalta klo 11.50.

Hinta koulutuspäiville on 39 euroa sisältäen lounaan noutopöydästä ja iltapäiväkahvin. Ilmoittautuminen Sukututkijan verkkokaupassa kauppa.genealogia.fi

Kirjallisuus

- Ala-Kyyny, Juuso 2016: *Ylipistikirjastojen rooli avoimessa julkaisemisessa*. Informaatiotutkimuksen ja interaktiivinen median pro gradu. Tampereen yliopisto. <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201610122420>>.
- Annola, Johanna 2016: *The Initiation of State Control of Poor Relief in Finland and Sweden, 1880-1920*. Rinnakkaisjulkaisu. <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201810122677>>.
- Kangasmäki, Valtteri 2011: *Tilan väkeä ja naapureita: varhaismodernin maaseutuyhteisön sosiaalinen kenttä ja kontaktinmuodostus Vuorimäen tilalla 1807–1883*. Suomen historian pro gradu. Jyväskylän yliopisto. <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2011041210632>>.
- Miettinen, Tiina 2012: *Ihanteista irrallaan. Hämeen maaseudun nainen osana perhettä ja asiakirjoja 1600-luvun alusta 1800-luvun alkuun*. Acta Universitatis Tamperensis 1756. Tampere University Press, Tampereen yliopisto. <<http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8887-0>>.
- Mäkilä, Annastiina 2009: *Yliopistollisten opinnäytteiden julkaiseminen internetissä*. Ennen ja nyt 9/2009. <<http://www.ennenjanyt.net/2009/09/yliopistollisten-opinnaytteiden-julkaiseminen-internetissa/>>.
- Uotila, Merja 2015: *Aviottomana syntyneen pojan tie käsityöläiseksi 1800-luvun alkupuoliskolla*. Rinnakkaisjulkaisu. <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201512304148>>.

MYYNNISSÄ • TILL SALU

Suomen Sukututkimusseuran rintamerkki •
Genealogiska Samfundet i Finland märke
(hopeaa • silver, ø 1,5 cm)
hinta • pris 20 euroa
(+ postituskulut 2,50)

seura@genealogia.fi •
samfundet@genealogia.fi
puh. • tfn 050 373 3715